

HALINA AUDERSKA - SŁUCHOWISKA HISTORYCZNE:

Złota książeczka
Szczerbatek
Warszawa Bernarda Canaletta
Victoria
Kiedy słońce zaszło w południe
Ojczyzna dla wszystkich jedna
Bez korony
Bolko i Regelinda
Pod Cedynią

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Złota książeczka</i>
Wydawnictwo	Wydawnictwa Radia i Telewizji
Miejsce i rok wydania	Warszawa 1977
Gatunek	Słuchowisko
Słowa kluczowe	chłopi, Piotr Ściegienny, powstanie, wybaczenie, zdrada
Wątki obyczajowe	
Realizacje	Reż. Izabela Cywińska, 1967 r.

Bohaterem słuchowiska jest ksiądz Piotr Ściegienny, który po upływie ćwierć wieku powraca z katorgi w sybirskich kopalniach. Ściegiennego skazano za agitację wśród chłopów, których zachęcał do walki zbrojnej o niepodległość i zniesienie pańszczyzny. Ściegienny anonimowo przybywa do chaty Janiców, poszukując Walentego Janica. Wskutek konfliktów z pozostałymi mieszkańcami Janicowie wyprowadzili się ze wsi Krajna, gdzie w 1844 roku aresztowano Ściegiennego. Okazuje się jednak, że Walenty Janic nie żyje – Ściegiennemu pozostaje jedynie rozmowa z jego córką, Hanką.

Hanka pokazuje gościowi przechowywaną przez ojca *Złotą książeczkę*, rzekomą bullę papieża Grzegorza XVI, zredagowaną *de facto* przez Ściegiennego, w której nawoływano chłopów do powstania. Nie zdradzając swojej tożsamości, Ściegienny próbuje wytłumaczyć Hance, jakie idee mu przyświecały oraz dlaczego chłopci masowo go popierali. Przy okazji wyłania się obraz księdza przełamującego stereotyp duchownego – Ściegienny miał żyć bardzo skromnie i sprzyjać chłopom, a nie dziedzicom. W trakcie rozmowy Ściegienny wspomina istotne dla własnej historii momenty (co prowadzi do zmian planu w słuchowisku): na przykład jak zauważył, że *Złota książeczka* stała się zarzewiem do buntu czy jak toczył

rozmowy z łącznikiem z Warszawą, Szymonem Tokarzewskim. Opowiada o wiecu w Krajnie, późniejszej obławie oraz niedosłej kaźni. Hanka przerywa Ściegiennemu pytaniami, aż w końcu orientuje się, z kim rozmawia. Uzmysławia sobie również, że to jej ojciec wydał Ściegiennemu carskim żandarmom. Ściegienny nie czuje jednak żalu do rodziny Janiców i prosi Hanke, aby zachowała *Złotą książeczkę*.

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Szczerbatek</i>
Wydawnictwo	Wydawnictwa Radia i Telewizji
Miejsce i rok wydania	Warszawa 1977
Gatunek	słuchowisko
Słowa kluczowe	agitacja, mieszczaństwo, reformy, Sejm Wielki
Wątki obyczajowe	
Realizacje	Reż. Tadeusz Łomnicki, realizacja akustyczna Teresa Szopówna, 1961 r.

Akcja słuchowiska toczy się jesienią 1789 roku podczas obrad Sejmu Wielkiego. Józek Szczerbatek, pomocnik w warsztacie szewskim, wspiera działalność agitacyjną Kuźnicy Kołłątajowskiej, rozrzucając ulotki, rozwieszając afisze i odczytując głośno odezwy. Kiedy pojawia się z paczką druków w gospodzie Maciejowej, zauważa go przypadkowy szlachcic, Kowalski, który usiłuje odebrać chłopakowi paczkę. Józek próbuje uciec, ale szlachcicowi udaje się go zamknąć w podsunętym przez Maciejową koszu, gdzie chłopak ma czekać na przybycie straży. Maciejowa zatrzymuje szlachcica w gospodzie piwem i bigosem, dając Józkowi czas na ucieczkę – Szczerbatek wymyka się bez trudu, ponieważ dno kosza jest dziurawe.

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Warszawa Bernarda Canaletta</i>
Wydawnictwo	Wydawnictwa Radia i Telewizji
Miejsce i rok wydania	Warszawa 1977
Gatunek	słuchowisko
Słowa kluczowe	Canaletto, Oświecenie, reformy, Stanisław August, sztuka, Warszawa
Wątki obyczajowe	
Realizacje	Reż. Zdzisław Dąbrowski, realizacja akustyczna Sławomir Pietrzykowski, 1967 r.

Słuchowisko rozgrywa się podczas pierwszych lat panowania króla Stanisława Augusta. Malarz Canaletto przyjeżdża wraz z rodziną do Warszawy po listy polecające na dwór petersburski. Jego żona, Maria narzeka, że Polska to „dziki kraj”. Na przedmieściach stolicy spotykają młodego chłopaka, Franka, który idzie pieszo do Warszawy, pokazać swoje rysunki kanclerzowi Zamoyskiemu. Prace Franka wywierają duże wrażenie na słynnym artyście, który proponuje chłopakowi, aby wspólnie pojechali do Zamoyskiego. W pałacu kanclerza okazuje się, że Franek jest zbiegłym chłopem. Zamoyski, przeciwnik pańszczyzny, obiecuje go nie wydać. Postanawiają, że Franek (Francesco, jak mawia Canaletto i jego syn) będzie pomagał artyście w jego pracy.

Canaletto szybko zachwyca się miastem. Zaprzyjaźnia się też z królem, który skutecznie prosi go o pozostanie w Warszawie. Z rozmów z Zamoyskim Canaletto dowiaduje się o wprowadzonych przez króla reformach i jego dalszych planach naprawy Rzeczypospolitej. Pewnego razu stolnik, od którego Franek uciekł, rozpoznaje go na ulicy podczas malowania. Canaletto „wykupuje” wolność swojego pomocnika, oferując szlachcicowi jeden ze swoich obrazów. Artysta każdorazowo podkreśla, że maluje Warszawę taką, jaką ona jest: według niego Warszawa to przechodzące głębokie przemiany, młodzieńcze miasto kontrastów, stąd na płótnach Canaletta nie brak chłopów z drabinami lub rozsypujących się ruder.

Słuchowisko zamyka wypowiedź narratora informującego, że na podstawie obrazów Canaletta odbudowywano Warszawę po drugiej wojnie.

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Victoria</i>
Wydawnictwo	Wydawnictwa Radia i Telewizji
Miejsce i rok wydania	Warszawa 1977
Gatunek	słuchowisko
Słowa kluczowe	bitwa, Jan III Sobieski, Turcja, Wiedeń, zwycięstwo
Wątki obyczajowe	
Realizacje	Reż. Zdzisław Dąbrowski, realizacja akustyczna Sławomir Pietrzykowski, 1971 r.

Forma słuchowiska – poświęconego odsieczy wiedeńskiej – jest zdominowana przez głos narratora, który przeplata się z wypowiedziami poszczególnych postaci (m.in. króla Jana III Sobieskiego, tureckiego wodza Kara Mustafy) oraz fragmentami zaczerpniętymi z autentycznych listów i pamiętników (np. cytaty z Jana Chryzostoma Paska i listów Sobieskiego do Marysienki).

Akcja rozpoczyna się w 1676 roku, kiedy zwycięski Sobieski podpisał traktat pokojowy z Turcją oznaczający dla Polski koniec haraczu oraz jasyru. Tymczasem Turcja przygotowuje atak na cesarstwo austriackie – wojska tureckie pod wodzą Kara Mustafy wyruszają w 1683 roku i docierają do Wiednia. Do Sobieskiego przybywają posłańcy austriaccy i papiescy z prośbą o ratunek dla miasta. Tymczasem cesarz Leopold opuszcza Wiedeń i chroni się w Linzu. Sobieski przybywa wraz ze swoim wojskiem pod Wiedeń, gdzie jego armia łączy się z armią księcia Karola Lotaryńskiego. Wieść o nadejściu Sobieskiego wzbudza nadzieję w Wiedniu i popłoch w obozie tureckim. Narrator opisuje przygotowania do bitwy, w tym udany plan zaskoczenia Turków poprzez atak z góry Kahlenberg. Następnie przedstawia przebieg bitwy, zwracając uwagę na końcową szarżę husarii pod wodzą samego Sobieskiego. Turcy przegrywają i uciekają, wśród nich Kara Mustafa, pozostawiając w swoim obozie ogromne bogactwa. Po bitwie Sobieski odbywa tryumfalny wjazd do Wiednia, gdzie jest gorąco witany przez miejscową ludność. Wkrótce jednak powraca cesarz Leopold, który traktuje polskiego króla zdawkowo i oschle. Nieco urażony Sobieski odjeżdża, wciąż jednak przekonany o słuszności swoich działań i doniosłości zwycięstwa nad Turkami.

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Kiedy słońce zaszło w południe</i>
Wydawnictwo	Wydawnictwa Radia i Telewizji
Miejsce i rok wydania	Warszawa 1977
Gatunek	słuchowisko
Słowa kluczowe	bitwa, bohater, flota, Szwedzi, zwycięstwo
Wątki obyczajowe	
Realizacje	Reż. Wanda Tatarkiewicz-Małkowska, realizacja akustyczna Alina Nosarzewska, 1965 r.

Słuchowisko poświęcone jest bitwie pod Oliwą, która miała miejsce w 1627 roku podczas wojny polsko-szwedzkiej o Wybrzeże Bałtyckie. Podczas blokady Gdańska przez szwedzką eskadrę na targu rybnym rozmawiają wysoki stopniem marynarz królewskiej floty Radosz i handlarka Flora. Wkrótce rozmowę przerywa pogoń Radosza i szeregowego marynarza Benedykta za chłopakiem w zielonym kaftanie (Jędrkiem) – podobno taki kaftan nosił zbiegły szwedzki szpieg. Marynarze prowadzą Jędrka na okręt „Święty Jerzy” do kapitana Storcha, zastępcy admirała Dickmana, gdzie okazuje się, że chłopak jest flisakiem spod Krakowa, a kaftan ktoś mu dał. Jędrzek zdradza również, że flisacy masowo uciekają z pańskich barek, aby dołączyć do królewskiej floty. Następnie sam zostaje przyjęty na okręt.

Dowiedziawszy się, że Szwedzi wycofują część okrętów na zimę, admirał podejmuje decyzję o walnej bitwie. W słuchowisku narrator przedstawia ogólny przebieg bitwy, którą jednak poznajemy również z perspektywy Jędrka i Benedykta, marzących o bohaterskich czynach. W trakcie bitwy Benedykt zdobywa szwedzką banderę, co niszczy morale nieprzyjaciela: ginie dowódca Szwedów, a okręt „Tygrys” się poddaje. Resztę historii dopowiada Radosz, opisując Florze, jak zginął admirał Dickman, jak w południe zatopili szwedzki statek „Słońce” oraz przegonili pozostałe szwedzkie okręty. Na koniec słuchowiska narrator opowiada o uroczystościach na Zamku Królewskim, podczas których Benedykt prezentował zdobytą banderę.

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Ojczyzna dla wszystkich jedna</i>
Wydawnictwo	Wydawnictwa Radia i Telewizji
Miejsce i rok wydania	Warszawa 1977
Gatunek	słuchowisko
Słowa kluczowe	Andrzej Frycz Modrzewski, niesprawiedliwość, prawo, reformy, szlachta, Zygmunt August
Wątki obyczajowe	
Realizacje	Reż. Zbigniew Kopałko, realizacja akustyczna Jerzy Jeżewski, 1972 r.

Akcja rozgrywa się w latach 1541-1556, początkowo na krakowskim dworze. W Polsce kwitną nauka i sztuka, młodzi szlachcice kształcą się we Włoszech, a jednak wciąż obowiązują „niesprawiedliwe prawa”, krzywdzące dla mieszczan i chłopów. Frycz Modrzewski przypomina o nich Zygmuntowi Augustowi, skarżąc się na szlachcica Dzierżazińskiego. Szlachcic ten zabił dwóch przyjaciół Modrzewskiego ze stanu chłopskiego i zgodnie z polskim prawem nie grozi mu nic poza niewielką grzywną. Król zgadza się z Fryczem, że prawa powinny być dla wszystkich takie same i ośmiela go do dalszych działań. Słuchowisko wyraźnie eksponuje słabość władzy królewskiej i bezkarność szlachty. Wkrótce umiera Zygmunt Stary, jednak wszelkie nadzieje na reformy okazują się płonne – młody król uznaje tytuł królowej dla ukochanej Barbary za sprawę najważniejszą. Zawiedziony Modrzewski opuszcza Kraków i zostaje wójtem w Wolborzu, skąd jednak musi uciekać, aby ustrzec się przed intrygami niechętej mu szlachty.

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Bez korony</i>
Wydawnictwo	Wydawnictwa Radia i Telewizji
Miejsce i rok wydania	Warszawa 1977
Gatunek	słuchowisko
Słowa kluczowe	chrześcijaństwo, klęska, szpieg, Tatarzy, zjednoczenie
Wątki obyczajowe	
Realizacje	Reż. Jan Koecher, realizacja akustyczna Andrzej Pruski, 1967 r.

Akcja rozpoczyna się zimą 1241 roku we Wrocławiu, gdzie ma siedzibę książę Henryk Pobożny, który planuje zjednoczenie ziem polskich i koronację. Rycerz Żarko przyprowadza na zamek Łazęgę, który ma wiadomość dla księcia: w Sandomierzu obawiają się, że tym razem Tatarzy nie poprzestaną na Rusi i uderzą na ziemiach polskich. W związku z tym Żarko wyrusza do Sandomierza z listami, zabierając ze sobą Łazęgę; młody rycerz ma również przywieźć do Wrocławia Śniegulę, córkę dworzanina Rościława.

Tymczasem wódz Batu-Chan snuje plany utworzenia tatarskiego cesarstwa od morza do morza. Wysyła kupca Tamberda na przespiegi do kraju Lachów oraz z oficjalnym poselstwem (groźbą) do króla węgierskiego.

Żarko i Łazęga przybywają do Sandomierza, gdzie nie dostrzegają żadnego niebezpieczeństwa. Odnajdują Śniegulę, uczują i poznają tatarskiego posła, Tamberda. Niespodziewanie po kilku dniach Tatarzy podchodzą pod Sandomierz: nieprzygotowane do walki miasto upada; Żarko, Łazęga i przebrana za pachołka Śniegula zostają wzięci do niewoli i zmuszeni do ciężkiej pracy przy broni trującej. W końcu jednak uciekają i docierają do Wrocławia, gdzie ostrzegają Henryka przed pochodem Tatarów. Żarko przekazuje księciu wszystko, co wie o tatarskich sposobach walki. Rozpoznaje też w goszczącym na zamku rzekomym kupcu tureckim tatarskiego szpiega, Tamberda. Jest już jednak za późno, by ochronić Śląsk przed Tatarami. Henryk ginie pod Legnicą, nigdy nie doczekawszy się korony.

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Bolko i Regelinda</i>
Wydawnictwo	Wydawnictwa Radia i Telewizji
Miejsce i rok wydania	Warszawa 1977
Gatunek	sluchowisko
Słowa kluczowe	małżeństwo, miłość, odwaga, racja stanu, polityka, sukcesja, zdrada
Wątki obyczajowe	
Realizacje	Reż. Jan Koecher, realizacja akustyczna Wojciech Truszczyński, 1968 r.

Punktem wyjścia opowieści jest stojący w Naumburgu posąg „śmiejącej się Polki”, jak się okaże – córki Bolesława Chrobrego, Regelindy. Akcja rozpoczyna się po śmierci cesarza Ottona, gdy na dwór Bolesława przyjeżdża Herman, syn słowiańskiego księcia Ekkeharda, który miał objąć cesarski tron po Ottonie. Herman prosi Bolesława o pomoc, ponieważ w Niemczech – wbrew decyzjom Ottona – trwają walki o sukcesję (zwłaszcza rośnie w siłę książę Henryk).

Tymczasem roześmiana Regelinda cwałuje na koniu. Towarzyszy jej Jarko – przyjaciel jej brata Mieszka i ostatni ze sławnego rodu Starzów. Dziewczyna spada z konia, co prowadzi do romantycznej sytuacji między nią a chłopakiem.

Wkrótce okazuje się, że Ekkehard został zamordowany, a Henryk się koronował. Wściekły Bolesław postanawia zjednoczyć wszystkich Słowian przeciwko Henrykowi, planuje zająć Łużyce i Miłsko oraz odzyskać dla Hermana jego ojcowiznę, Miśnię. W ramach przymierza obiecuje Hermanowi rękę Regelindy. Dziewczyna jest przygnębiona decyzją ojca i skarży się matce, że nikt nie liczy się z jej uczuciami do Jarko. Kobiety zachowują zaręczyny Regelindy w tajemnicy przed Jarko, aby nie wzbudzić w nim urazy do Hermana – z którym chłopak rusza na wojnę. Podczas walk o Budziszyn Jarko ratuje rannego Hermana, dowiedziawszy się o jego zaręczynach z Regelindą. Następnie wstawia się podczas odbijania Miśni. Wreszcie odbywa się zjazd w Merserburgu, gdzie Henryk oficjalnie uznaje zdobycze Bolesława. Zarazem jednak cesarz organizuje przy murach grodu zasadzkę na Bolesława – książę i Herman uchodzą z życiem, ale Jarko ginie. Regelinda również młodo umiera.

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Pod Cedynią</i>
Wydawnictwo	Wydawnictwa Radia i Telewizji
Miejsce i rok wydania	Warszawa 1977
Gatunek	słuchowisko
Słowa kluczowe	bitwa, Mieszko, Niemcy, Noc Kupały, ognisko, zasadzka, zwycięstwo
Wątki obyczajowe	
Realizacje	Reż. Zdzisław Dąbrowski, realizacja akustyczna Sławomir Pietrzykowski, 1975

Słuchowisko przedstawia bitwę pod Cedynią w 972 roku. Trwa Noc Kupały, a na ziemiach Mieszka – pomimo przyjęcia chrześcijaństwa – wciąż kwitną pogańskie obrzędy i zabawy. Para zakochanych Stanka i Sulik biegnie do lasu w poszukiwaniu kwiatu paproci i dociera w pobliże Odry. Dostrzegają na drugim brzegu, po niemieckiej stronie, ogniska. Sulik orientuje się, że to niemieccy wojownicy pod wodzą Hodona i Zygryda. Udaje się natychmiast do Cedyni, aby ostrzec Mieszka o niemieckim ataku. Książę obmyśla zasadzkę, wykorzystującą tereny nadrzeczne: wąwóz i bagna.

Nadchodzi świt i Niemcy przeprawiają się przed Odrę, gdzie oczekuje ich Mieszko ze swoimi wojownikami. Książę wciąga Niemców do wąwozu, pozorując jedynie ucieczkę. Z Cedyni nadchodzi wsparcie, a brat Mieszka, Czcibor zamyka wojskom niemieckim drogę odwrotu, wpędzając słabnących nieprzyjaciół na moczary. Choć Hodonowi i Zygrydowi udaje się uciec, klęska Niemców jest całkowita.

Oprac. Agata Łuksza